

KATARZYNA WILCZOK

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID: 0000-0002-2920-7414

ZARYS DZIAŁALNOŚCI ZAGRANICZNEJ PIERWSZEJ SOLIDARNOŚCI W ŚWIETLE POLSKICH DOKUMENTÓW

Aktywność Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” w latach 1980–1981 nie ograniczała się tylko do organizacji struktur związkowych, kontrolowania realizacji porozumień sierpniowo-wrześniowych czy tworzenia bieżącego programu i taktyki działania. Solidarność prowadziła także niezależną działalność zagraniczną, tym samym wchodząc w przestrzeń dotąd zarezerwowaną dla władz PRL. Kontakty z Zachodem musiały być intensywne, skoro w ogólnopolskiej strukturze Związku, jaką była Krajowa Komisja Porozumiewawcza, a następnie Komisja Krajowa, znalazł się powołany w styczniu 1981 r. Dział Zagraniczny¹. W myśl projektu uchwały Prezydium KKP miał on się zajmować „techniczną organizacją wyjazdów zagranicznych przedstawicieli Związku, organizacją pobytu w Polsce gości zagranicznych Związku, przygotowaniem merytorycznym wyjeżdżających delegacji, obsługą informacyjną dotyczącą NSZZ »Solidarność« dla zagranicznych związków zawodowych, zbieraniem i upowszechnianiem informacji w Związku oraz prowadzeniem i zlecaniem analiz na temat rozwoju ruchu zawodowego na świecie”². Ponadto zadaniem działu miało być sprowadzanie z zagranicy sprzętu poligraficznego i biurowego oraz darów w postaci leków i żywności, a następnie ich dystrybucja³. Organizatorem działu był Wacław Korczyński⁴ (odpowiedzialny również za kontakty z włoskimi i francuskimi centralami związkowymi), od wiosny 1981 r. kierowała nim Magdalena Wójcik (kontakty z brytyjskimi i norweskimi związkami zawodowymi). W różnych okresach pracowali w nim:

¹ Centralne Archiwum Wojskowe w Rembertowie (dalej: CAW), 380/92/2062, Referat sprawozdawczy Krajowej Komisji Porozumiewawczej NSZZ „Solidarność”, k. 196.

² Archiwum Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” w Gdańsku (dalej: AKKS), 347/3/189, Uchwała Prezydium KKP o organizacji Biura Krajowego NSZZ „Solidarność”, Gdańsk, 16 VII 1981 r., projekt.

³ CAW, 380/92/2062, Referat sprawozdawczy Krajowej Komisji Porozumiewawczej NSZZ „Solidarność”, k. 196.

⁴ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (dalej: AIPN), 0/1101/1, t. 13, Informacja płk. Fabiana Dmowskiego do Dep. I MSW, Warszawa, 1983, k. 53.

Józef Kaczkowski (kontakty z francuskimi centralami związkowymi), Anna Fotyga, Barbara Tuge-Erecińska (kontakty ze szwedzkimi związkami zawodowymi). Dział Zagraniczny nadzorował z ramienia Zarządu Regionu Gdańsk NSZZ „Solidarność” Bogdan Lis, a ze strony KKP jej wiceprzewodniczący Ryszard Kalinowski (Elbląg)⁵.

Zasadniczym celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, jakie były kierunki oraz specyfika działalności zagranicznej NSZZ „Solidarność”? Czy jej aktywność na tym polu przyniosła wymierne efekty? Interesującym zagadnieniem, chociaż pobocznym, jest również reakcja kierownictwa PZPR i instytucji państwowych (zwłaszcza Ministerstwa Spraw Zagranicznych czy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych) na inicjatywy Związku wykraczające poza granice PRL. Dla określenia zagranicznych inicjatyw Związku celowo używam pojęcia „działalność zagraniczna”, wychodząc z założenia, że politykę zagraniczną w środowisku międzynarodowym prowadzą władze państwowe.

Analizie zostały poddane dokumenty wytworzone przez ogólnopolskie struktury Solidarności, MSW, MSZ oraz protokoły Biura Politycznego Komitetu Centralnego PZPR⁶. Wprawdzie ukazały się publikacje bardzo szczegółowo przedstawiające stosunek świata czy Polonii do Solidarności⁷, jednak w zaproponowanym ujęciu to Związek występuje jako strona inicjująca i prowadząca działalność zagraniczną. Ramy artykułu nie pozwalają na szczegółowy opis działań wywiadu wojskowego czy cywilnego wobec wszystkich przedstawicieli Związku biorących udział w wyjazdach zagranicznych.

ZAGRANICZNE ZWIĄZKI ZAWODOWE

Dla NSZZ „Solidarność” istotne było nawiązanie kontaktów ze związkami zawodowymi państw demokratycznych. Okazało się to nietrudnym przedsięwzięciem, gdyż już w czasie strajku w sierpniu 1980 r. do Gdańska przybyli przedstawiciele kilku związków zawodowych zza żelaznej kurtyny, zainteresowani polskim protestem pracowniczym⁸.

⁵ G. Grzelak, Uwagi dot. artykułu Katarzyny Wilczok pt. „Zarys działalności zagranicznej pierwszej „Solidarności” w świetle polskich dokumentów” (wersja robocza), Gdańsk, 19 VIII 2020 r. s. 1 i n. (notatka w zbiorach autorki). W ramach Biura Zarządu Regionu Gdańsk NSZZ „Solidarność” funkcjonowało Biuro Tłumaczy, niektórzy z nich wykonywali również prace związane z obsługą kontaktów zagranicznych Związku, byli to m.n. Anna Maksymiuk (Kieturakis), Katarzyna Kietlińska czy Teresa Zabrze. Ponadto szef działu prawnego w Sekretariacie Komisji Krajowej Sławomir Czarlewski był odpowiedzialny za kontakty z Międzynarodową Organizacją Pracy w Genewie.

⁶ Efektów nie przyniosła kwerenda zachowanych materiałów Biura ds. Współpracy ze Związkami Zawodowymi podlegającego pod Urząd Rady Ministrów.

⁷ Z najważniejszych publikacji należy wymienić: A. Chwalba, *Czasy „Solidarności”. Francuscy związkowcy i NSZZ „Solidarność” 1980–1990*, Kraków 1997; M. Frybes, *Spoleczne reakcje Zachodu na fenomen „Solidarności” i rola emigracyjnych struktur Związku 1980–1989* [w:] NSZZ „Solidarność” 1980–1989, t. 2: *Ruch społeczny*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010, s. 505–574; P. Pleskot, *Kłopotliwa panna „S”. Postawy polityczne Zachodu wobec „Solidarności” na tle stosunków z PRL (1980–1989)*, Warszawa 2013; F. Gańczak, *Polski nie oddamy. Władze NRD wobec wydarzeń w PRL 1980–1981*, Warszawa 2017; *Świat wobec „Solidarności” 1980–1989*, red. P. Jaworski, Ł. Kamiński, Warszawa 2013; *Za naszą i waszą „Solidarność”. Inicjatywy solidarnościowe z udziałem Polonii podejmowane na świecie (1980–1989)*, t. 1: *Państwa pozaeuropejskie*, t. 2: *Państwa europejskie*, red. P. Pleskot, Warszawa 2018.

⁸ Przykładowo francuska centrala związkowa CFDT już w pierwszych dniach Wielkiego Strajku ogłosiła apel o pomoc dla polskich robotników. Poskutkowało on tym, że już w połowie sierpnia 1980 r. CFDT otrzymała ponad 1100 listów poparcia oraz 356 tys. franków (ok. 50 tys. dolarów) na pomoc dla strajkujących, z którymi nawiązała

Zdaniem Andrzeja Friszkego „zbudowanie pozycji Związku w relacjach międzynarodowych miało duże znaczenie dla zwiększenia szans jego przetrwania, gdyż taka pozycja krępowała w pewnym stopniu swobodę ruchów władzy, a także Kremla”⁹. Z zachowanych dokumentów wiadomo, że Solidarność prowadziła korespondencję ze związkami zawodowymi z Francji, Belgii, Holandii, Włoch, Szwajcarii, Luksemburga, RFN, Hiszpanii, Portugalii, Norwegii, Australii, Peru, Wenezueli, Kanady, USA, a nawet Indii, Ghany czy Japonii¹⁰. Udało się jej zatem zainteresować swoją działalnością pokaźną liczbę zagranicznych organizacji związkowych, co ze względu na jej masowość (ponad 9,5 mln członków) oraz specyfikę (niezależny związek zawodowy w państwie komunistycznym) było do przewidzenia. Zachodnie syndykaty, właściwie niezależnie od orientacji politycznej, dostrzegały w polskim fenomeń przede wszystkim autentyczny ruch związkowy, walczący o prawa pracownicze. Popierały go moralnie, ale także politycznie i materialnie.

NSZZ „Solidarność” wystąpiła z prośbą, aby Międzynarodowa Konfederacja Wolnych Związków Zawodowych (ICFTU) oraz Światowa Konfederacja Pracy (WCL) zwróciły się do swoich członków w sprawie dzielenia się z nim informacjami o strukturze związkowej, umowach zbiorowych czy szkoleniach, np. poprzez wysyłanie do Polski darmowej prenumeraty pism związkowych¹¹. Idesbald Goddeeris pisze, że ICFTU podjęła się roli międzynarodowego adwokata Solidarności – już 19 sierpnia 1980 r. ogłosiła oświadczenie popierające strajkujących w Polsce¹².

Najważniejsze dla bieżącej działalności Solidarności było wsparcie materialne, zwłaszcza w postaci dostaw sprzętu poligraficznego: powielaczy, matryc drukarskich, papieru, farb drukarskich, kserokopiarek i fotokopiarek. Na posiedzeniu KKP z 7 stycznia 1981 r. ustanowiono Komisję ds. Rozdziału Maszyn i Sprzętu Poligrafii NSZZ „Solidarność”, którą podczas obrad z 27 maja przekształcono w Komisję do Spraw Wydawnictw i Poligrafii przy KKP¹³, kierowaną przez Andrzeja Słowika (Międz Zakładowy Komitet Założycielski Łódź). Z badań Andrzeja Chwalby wynika, że do 31 sierpnia 1981 r. Solidarność miała otrzymać z Zachodu, głównie od centrali związkowych, 129 powielaczy, 31 fotokopiarek, 23 offsety, 77 maszyn do pisania, 3 urządzenia do produkcji matryc,

kontakt. Zob. M. Frybes, *Społeczne reakcje...*, s. 520. Do Polski udał się Claude Sardais, który 26 sierpnia zabrał głos w Stoczni Gdańskiej im. Lenina. Wyrzcił on wsparcie od francuskich robotników oraz przekazał 11 tys. franków jako pierwszy gest solidarności finansowej. Zob. M. Heruday-Kielczewska, *„Solidarność” nad Sekwaną. Działalność Komitetu Koordynacyjnego NSZZ „Solidarność” w Paryżu 1981–1989*, Gdańsk 2016, s. 152 i n. W Gdańsku w sierpniu 1980 r. był również Manuel Zaguirre – sekretarz generalny Robotniczego Związku Zawodowego (USO) w Hiszpanii (zob. J.M. Faraldo, *Hiszpania wobec „Solidarności”* [w:] *Świat wobec „Solidarności”...*, s. 277).

⁹ A. Friszke, *Rewolucja Solidarności 1980–1981*, Kraków 2014, s. 217.

¹⁰ AKKS 347/3/288, 347/3/332, AKKS 347/3/336, AKKS 347/3/337, AKKS 347/3/338, AKKS 347/3/339, AKKS 347/3/340, AKKS 347/3/341, AKKS 347/3/342, AKKS 347/3/343, AKKS 347/3/344, AKKS 347/3/345, AKKS 347/3/346, AKKS 347/3/347, AKKS 347/3/348. Pod podanymi sygnaturami kryje się korespondencja prowadzona pomiędzy NSZZ „Solidarność” a związkami zawodowymi działającymi w wymienionych krajach.

¹¹ K. Christiaens, *Międzynarodowa Konfederacja Wolnych Związków Zawodowych i Światowa Konfederacja Pracy wobec powstania, zawieszenia i delegalizacji NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1989* [w:] *Świat wobec „Solidarności”...*, s. 216.

¹² I. Goddeeris, *Pracy i NSZZ „Solidarność”* [w:] *Świat wobec „Solidarności”...*, s. 228.

¹³ G. Majchrzak, *Krajowa Komisja Porozumiewawcza, Komisja Krajowa NSZZ „Solidarność”*, www.encysoł.pl, dostęp 16 I 2020 r.; K. Wilczok, *Radykałowie „Solidarności”. Kierownictwo MKZ Katowice w sporze o program i taktykę działania NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1981*, Warszawa 2019, s. 231 i n.

70 litrów atramentu¹⁴. Dane te zasadniczo pokrywają się z wykazem towarów nadesłanych z zagranicy dla NSZZ „Solidarność” przygotowanym przez Główny Urząd Ceł¹⁵, są zatem najbardziej wiarygodne. Klaus Misgeld ustalił, że szwedzkie związki zawodowe pośredniczyły w przekazaniu sprzętu poligraficznego o wartości ok. 1,3 mln koron, pochodzących z funduszy innych związków zawodowych skupionych w ICFTU. Wkład ICFTU i Szwedzkiej Konfederacji Związków Zawodowych (LO) pozwolił na zakup dwóch kompletnych drukarni, które trafiły do Gdańska oraz Wrocławia. Dostawę trzeciej drukarni władze PRL wstrzymały po tym, jak wprowadzono stan wojenny¹⁶. Zdaniem Zbigniewa Bujaka szwedzka pomoc w zakresie sprzętu poligraficznego wynosiła „grubo ponad 50 proc.”¹⁷

Wyrazem zacieśniania współpracy międzyzwiązkowej było zaproszenie przedstawicieli licznych związków zawodowych do udziału w I Krajowym Zjeździe Delegatów NSZZ „Solidarność” w Gdańsku. Otrzymali je: ICFTU; WCL; World Federation of Trade Union; TUC – Anglia; CB – Austria; CSC, FGTB – Belgia; CFDT (Francuska Demokratyczna Konfederacja Pracy), CGT (Powszechna Konfederacja Pracy), CGT-FO (Powszechna Konfederacja Pracy – Siła Robotnicza, Force Ouvrière), CFTC (Francuska Konfederacja Pracowników Chrześcijańskich) – Francja; ICTU – Irlandia; Sōhyō (Rada Naczelna Związków Zawodowych Japonii), Dōmei (Japońska Konfederacja Pracy); RKZZ (Konfederacja Związków Zawodowych Jugosławii); DGB (Niemieckie Zrzeszenie Związków Zawodowych) – RFN; SGB (Szwajcarskie Zrzeszenie Związków Zawodowych); LO – Szwecja; ALF-CIO (Amerykańska Federacja Pracy i Kongres Organizacji Przemysłowych) – USA; CGIL (Włoska Powszechna Konfederacja Pracy), CISL (Włoska Konfederacja Pracowniczych Związków Zawodowych), UIL (Włoska Unia Pracy)¹⁸.

Na I KZD przewidziano wystąpienia delegatów zagranicznych syndykatów. W pierwszym dniu obrad, 5 września 1981 r., głos zabrał sekretarz generalny ICFTU Otto Kersten. Powiedział, że „od roku nie słabnie zainteresowanie, z jakim śledzimy waszą działalność na rzecz polepszenia warunków pracy i życia pracowników w Polsce. Moje funkcje sprawiają, że ciągle uczestniczę w różnych spotkaniach, kongresach i zjazdach związkowych na całym świecie i na każdym z nich zawsze od roku słyszę słowo »Solidarność«”. Na zjeździe pojawiły się również inne najwyższe władze zagranicznych związków zawodowych. W pierwszych dwóch dniach obrad wysłuchano przemówień wiceprzewodniczącego

¹⁴ A. Chwalba, *Czasy „Solidarności”...*, s. 49.

¹⁵ AIPN, 0/1101/1, t. 10, Wykaz towarów nadesłanych z zagranicy dla NSZZ „Solidarność” (stan na dzień 12 grudnia 1981 r.), Warszawa, 22 XII 1982 r., k. 176–205. Z informacji sporządzonej 20 V 1983 r. przez ambasadę w Oslo wynika, że ogólnokrajowa organizacja Solidaritet Norge-Polen w okresie legalnej działalności Solidarności miała przekazać Związkowi ponad 170 urządzeń poligraficznych, w tym 84 maszyny offsetowe (zob. J. Strękowski, *Bohaterowie Europy. Norwegia Polsce 1976–1989*, Lublin 2005, s. 116–118). Trzeba jednak uściślić, że autor niektóre dane zawarte w informacji na temat norweskich organizacji poparcia dla b. Solidarności uważa za celowo zawyżane.

¹⁶ K. Misgeld, *W ramach światowego poparcia. Szwedzkie związki zawodowe wobec NSZZ „Solidarność”* [w:] *Świat wobec „Solidarności”...*, s. 401; A. Chwalba, *Czasy „Solidarności”...*, s. 49; P. Jaworski, *Most przez Bałtyk. Szwecja wobec „Solidarności” 1980–1982*, Warszawa 2017, s. 87.

¹⁷ P. Jaworski, *Szwedzka pomoc dla Polski i Solidarności w latach 1980–1981* [w:] *Czas przełomu. Solidarność 1980–1981*, red. W. Polak, P. Ruchlewski, J. Kufel, Gdańsk 2010, s. 264.

¹⁸ *Goście Krajowego Zjazdu Delegatów*, „AS. Biuletyn Pism Związkowych”, 20–23 VIII 1981, nr 32, s. 201.

WCL Jefa Houthuysa, zastępcy dyrektora generalnego Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO) Bertila Bolina, delegata CFDT Edmonda Maire'a, sekretarza generalnego CFTC we Francji Jeana Bornarda, sekretarza generalnego CGT we Francji Joannesa Gallanda, sekretarza generalnego CGIL Luciana Lamy, przedstawiciela Austriackich Związków Zawodowych Karla Hummela, delegata Duńskiej Konfederacji Związków Zawodowych Johna Sweningsena, sekretarza generalnego Sōhyō Mitsuo Tomizuki, przewodniczącego RKZZ Josipa Franica, sekretarza ds. międzynarodowych DGB Erwina Kristoffersona oraz przewodniczącego LO Gunnara Nilssona¹⁹. W drugiej turze I KZD 26 września odczytano list przewodniczącego ALF-CIO Lane'a Kirklanda, który nie uzyskał wizy wjazdowej do Polski. W liście napisał: „Sprawiliście [»Solidarność«], że słowo »Solidarność« przestało być sloganem, a stało się autentyczną siłą moralną, która ożywiła światowy ruch wolnych i niezależnych związków zawodowych”²⁰. Z kolei 29 września przemawiał przedstawiciel CGT-FO André Bergeron, dzień później delegat Federacji Norweskich Związków Zawodowych Tom Haloursen²¹, zaś 2 października dyrektor wydziału spraw międzynarodowych Kanadyjskiego Kongresu Pracy John Harker i przewodniczący Islandzkiej Federacji Pracy Asmundur Stefansson²². Nie wszyscy przedstawiciele zagranicznych central związkowych otrzymali wizy wjazdowe do Polski, odmówiono ich delegacji ICFTU z siedzibą w Brukseli, wspomnianej ALF-CIO oraz Międzynarodowej Federacji Pracowników Komercyjnych, Urzędników oraz Techników (FIET) z siedzibą w Genewie. I KZD zaprotestował przeciwko takiemu postępowaniu władz, wydając odpowiednią uchwałę: „Odmówienie wiz wjazdowych niektórym gościom zjazdu jest przejawem niedopuszczalnej ingerencji organów rządu PRL w zagwarantowaną statutem działalność NSZZ »Solidarność«”²³.

Zjazd podjął próbę oddziaływania także na ruch związkowy bloku wschodniego i 8 września 1981 r. uchwalił dosyć lakoniczne, a zarazem kontrowersyjne Poślanie do ludzi pracy Europy Wschodniej, które doczekało się już wprawdzie wyczerpującego naukowego opracowania²⁴, jednak nie można całkowicie go pominąć w niniejszym artykule. W dokumencie czytamy: „Delegaci zebrani w Gdańsku [...] przesyłają robotnikom Albanii, Bułgarii, Czechosłowacji, Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Rumunii, Węgier i wszystkich narodów Związku Radzieckiego – pozdrowienia i wyrazy poparcia. [...] Popieramy tych z was, którzy zdecydowali się wejść na trudną drogę

¹⁹ *I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ »Solidarność«. Stenogramy*, t. 1: *I tura*, oprac. i red. G. Majchrzak, J.M. Owsiniński, Warszawa 2011, s. 92–100, 104–105, 115–119, 222, 238–239, 242–243, 264–266, 278–280, 287. O udziale w I KZD przedstawiciele Rady Związków Zawodowych Jugosławii wspomina M. Sokulski, *Sytuacja w Polsce w latach 1978–1981 w świetle dokumentów najwyższych władz jugosłowiańskich* [w:] *Świat wobec »Solidarności«*..., s. 191. Na temat uczestnictwa w zjeździe reprezentanta Międzynarodowej Organizacji Pracy pisze I. Goddeeris, *Międzynarodowa Organizacja...*, s. 232 i n.

²⁰ *I Krajowy Zjazd Delegatów...*, t. 2: *II tura*, cz. 1, oprac. i red. G. Majchrzak, J.M. Owsiniński, Warszawa 2013, s. 91–92.

²¹ *Ibidem*, s. 431–432, 499–500.

²² *Ibidem*, t. 2, cz. 2, s. 144–146, 224–225.

²³ *Ibidem*, s. 280–281.

²⁴ Szerzej na temat trybu uchwalenia Pośłania, jego znaczenia i reakcji, jakie wywołało, zob. G. Majchrzak, *Niebezpieczny dokument: Poślanie do ludzi pracy Europy Wschodniej, »Wolność i Solidarność«* 2011, nr 2, s. 95–102; A. Friszke, *Rewolucja Solidarności...*, s. 591–594.

walki o wolny ruch związkowy. Wierzymy, że już niedługo wasi i nasi przedstawiciele będą mogli się spotkać celem wymiany związkowych doświadczeń²⁵. Tym samym Solidarność w oficjalnym dokumencie zjazdu zachęcała do tworzenia niezależnego ruchu związkowego w państwach bloku wschodniego. Było to wyzwanie rzucone sowieckiemu imperium – jak pisze Andrzej Friszke²⁶. Zdaniem Mikołaja Iwanowa reakcja władz Związku Sowieckiego była „bardzo nerwowa, gwałtowna i niekonsekwentna: kraj ogarnęła prawdziwa psychoza”. W całym państwie z inspiracji władz partyjnych organizowano protesty przeciwko ingerencji Polaków w wewnętrzne sprawy sowieckiej klasy robotniczej. Na I KZD odczytano list sekretarza generalnego Krajowej Rady Węgierskich Związków Zawodowych Sándora Gáspára skierowany do Lecha Wałęsy. Dziękował za zaproszenie, ale jednocześnie odrzucił Poślanie, widząc w nim próbę ingerencji w wewnętrzne sprawy narodu węgierskiego. Z tego też powodu odmówił uczestnictwa w drugiej turze I KZD²⁷. Delegatom zjazdu przeczytano odpowiedź na list węgierskich związkowców. Według bezpieki miano w niej stwierdzić, że „prawdziwe oblicze Związku można by ocenić uczestnicząc w Zjeździe oraz że »Solidarność« jest związkiem ludzi pracy wyrosłym z buntu przeciw niesprawiedliwości, bezprawiu i kłamstwu²⁸. Co ciekawe, 2 października Prezydium Zjazdu otrzymało kartkę pocztową z pozdrowieniami od przedstawicieli Związków Zawodowych w Czechosłowacji, co zdaniem SB „zostało przyjęte z zadowoleniem i wiarą w rozprzestrzenianie się ruchu związkowego »Solidarności« na kraje demokracji ludowej²⁹. Gest ten stał w sprzeczności z polityką Komunistycznej Partii Czechosłowacji, która postrzegала Solidarność jako bezpośrednie zagrożenie³⁰. Po uchwaleniu Poślania Ambasada CSRS w Warszawie złożyła polskiemu MSZ oficjalny protest w związku z przebiegiem zjazdu Solidarności³¹.

Drugim dokumentem zjazdu, skierowanym za granicę, był List do Polonii całego świata. Wyrażono w nim wdzięczność wszystkim Polakom, którzy „w imię miłości ojczyzny prowadzili działalność na rzecz sprawy polskiej”. Zapowiadano upominanie się o prawa dla Polonii „do własnej organizacji kulturalnej i społecznej, do szkoły polskiej”. Podsumowano, że „Wszystkich łączy ta sama idea – szczęśliwa i wspólna Polska³²”.

Trzeba odnieść się również do zagadnienia zagranicznych przedstawicielstw Związku. Jak wynika z materiałów bezpieki, Bogdan Lis na konferencji prasowej podczas I KZD powiedział, że Solidarność nie jest zainteresowana tworzeniem agend zagranicznych. Nie wykluczał jednak, że po zjeździe taka potrzeba zaistnieje. Podobno planowano utworzenie przedstawicielstw we Francji, Włoszech, Danii i Szwecji. Podkreślił, że założone

²⁵ *I Krajowy Zjazd Delegatów...*, t. 1, s. 1044–1045.

²⁶ A. Friszke, *Rewolucja Solidarności...*, s. 593.

²⁷ G. Majchrzak, *Niebezpieczny dokument...*, s. 98 i n.

²⁸ AIPN Gd, 00/3/166, t. 27, Nawiązanie do meldunku operacyjnego 1625/81 w sprawie krypt. „Sejmik”, k. 261.

²⁹ *Ibidem*, k. 253.

³⁰ P. Błażek, *Czechosłowacja a kryzys w Polsce w latach 1980–1981* [w:] *Świat wobec „Solidarności”...*, s. 149–152.

³¹ G. Majchrzak, *Niebezpieczny dokument...*, s. 99.

³² List do Polonii całego świata, 8 IX 1981 r., Gdańsk [w:] *I Krajowy Zjazd Delegatów...*, t. 1, s. 1046–1047; A. Friszke, *Rewolucja Solidarności...*, s. 594.

przez Zygmunta Przetakiewicza Biuro Informacyjne „Solidarności” w Nowym Jorku jest jego prywatną inicjatywą, stąd Janusz Onyszkiewicz (rzecznik prasowy KKP) zasugerował mu zmianę nazwy organizacji na Stowarzyszenie Przyjaciół NSZZ „Solidarność” Biuro Prasowe³³.

WYJAZDY ZAGRANICZNE CZŁONKÓW SOLIDARNOŚCI

Z zachowanych materiałów związkowych wynika, że w okresie od listopada 1980 r. do czerwca 1981 r. miało miejsce czternaście wjazdów zagranicznych delegacji Solidarności³⁴. W dokumentach wytworzonych przez MSZ znajduje się informacja aż o 32 zagranicznych podróżach przedstawicieli Związku i to wyłącznie w okresie od września 1980 r. do lipca 1981 r. MSZ odnotowało wyjazdy członków Solidarności różnego szczebla – od krajowego po zakładowy³⁵ – stąd różnica w liczbach. W tym czasie w wizytach zagranicznych wzięło udział 182 działacze Solidarności, najwięcej udało się do Włoch (42), Francji (36) i Szwecji (26)³⁶. O wyjazdach po lipcu/sierpniu 1981 r. posiadamy bardzo niepełne informacje.

Związkowców zapraszały zagraniczne centrale związkowe celem odbycia szkolenia czy poznania zasad funkcjonowania związków zawodowych w krajach demokratycznych. Przykładowo w lutym 1981 r. Związek Zawodowy Drukarzy w Szwecji (Grafiska Fackförbundet, GF) zaprosił na trzydziestodniowe szkolenie Andrzeja Butkiewicza – kierownika Drukarni Biura Krajowego KKP wraz z czterema drukarzami³⁷. W okresie od 24 maja do 8 czerwca 1981 r. szesnastoosobowa grupa członków Solidarności uczestniczyła w szkoleniu zorganizowanym przez CFDT we Francji. Delegacje Solidarności przyglądały się funkcjonowaniu Szwedzkiej Konfederacji Związków Zawodowych, DGB w RFN, Związku Korektorów przy Centrali CGT, Szwedzkiemu Związkowi Zawodowemu Metalowców, Międzynarodowej Federacji Organizacji Związkowych Pracowników Transportu w Brukseli, Związkowi Zawodowemu Poligrafów w Szwecji, Międzynarodowemu Związkowi Zawodowemu Metalowców w USA, CFDT we Francji czy Duńskiemu Związkowi Zawodowemu³⁸. Członkowie Solidarności uczestniczyli także w kongresach związków zawodowych, jak np. w Kongresie Włoskiego Zjednoczenia Pracy,

³³ AIPN Gd, 00/3/166, t. 27, Nawiązanie do meldunku operacyjnego 1625/81 w sprawie krypt. „Sejmik”, k. 246.

³⁴ Zob. Aneks.

³⁵ AIPN, 0/1101/1, t. 50, Polityczna analiza wyjazdów zagranicznych przedstawicieli NSZZ „Solidarność”, k. 5–10.

³⁶ W dalszej kolejności MSZ odnotowało wyjazdy do Ameryki (15), Danii (12), Japonii (10), Belgii (9), RFN (8), Wielkiej Brytanii (6), Holandii (5), Indii (4), Szwajcarii (3), Irlandii (2), Wenezueli (2), Grecji (1) i Iraku. Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych (dalej: AMSZ), 45/84, w. 2, Zagraniczne kontakty przedstawicieli NSZZ „Solidarność”, b.m., b.d., s. 3.

³⁷ Zob. Aneks; AIPN, 0/1101/1, t. 50, Polityczna analiza wyjazdów zagranicznych przedstawicieli NSZZ „Solidarność”, k. 6. W dokumencie wytworzonym przez organy państwowe mowa jest o pięciu drukarzach, jednak z materiałów związkowych wynika, że piątą osobą była tłumaczka.

³⁸ Zob. Aneks; AIPN, 0/1101/1, t. 50, Polityczna analiza wyjazdów zagranicznych przedstawicieli NSZZ „Solidarność”, k. 5–9, 13.

Kongresie Metalurgów CFDT we Francji, Nadzwyczajnym Kongresie DGB dla dziennikarzy związkowych w RFN, Konferencji Międzynarodowej Konfederacji Wolnych Związków Zawodowych w Indiach, Kongresie Pracowników Biurowych w Blackpool, Kongresie Związku Robotników w Anglii, Kongresie UIL we Włoszech, Kongresie Zawodowym Nauczycieli we Francji, Kongresie Regionalnym CZSL we Włoszech czy w Kongresie Światowej Konfederacji Pracowników Oświaty³⁹. Andrzej Gwiazda podczas Konferencji ICFTU w Indiach uzyskał od przedstawicieli szeregu związków zawodowych zapewnienie, że w przypadku zbrojnego ataku na Solidarność zagraniczne syndykaty wprowadzą możliwe sankcje⁴⁰. Jak widać, intensywność kontaktów z zagranicznymi związkami zawodowymi, zwłaszcza o profilu chadeckim i socjaldemokratycznym, była bardzo duża.

Spośród wszystkich wizyt zagranicznych szczególną uwagę należy zwrócić na wyjazdy do Włoch, Szwecji i Japonii. Pobyt we Włoszech w dniach 13–19 stycznia 1981 r. miał podwójny charakter – przedstawiciele Solidarności pielgrzymowali do Ojca Świętego Jana Pawła II, jak również przyjechali na zaproszenie trzech włoskich central związkowych (CGIL, CISL, UIL). Z analiz MSZ wynika, że dopiero w przeddzień wizyty udało się doprowadzić do względnej równowagi między programem „pielgrzymkowym” a związkowym⁴¹. Delegacja Solidarności była bardzo liczna, w jej skład weszli Lech Wałęsa, Anna Walentynowicz, Andrzej Celiński, Bożena Rybicka, Ryszard Kalinowski, Kazimierz Świtoń, Stanisław Wądołowski, Karol Modzelewski, Bohdan Cywiński, Ryszard Kuź, Tadeusz Mazowiecki, Romuald Kukołowicz, Władysław Siła-Nowicki oraz ks. Henryk Jankowski. Z informacji MSZ wynika, że audiencja u Ojca Świętego miała miejsce 15 (powinno być 13) stycznia i składała się z trzech części. Pierwszą stanowiła krótka rozmowa „w cztery oczy” Lecha Wałęsy z Janem Pawłem II, po zakończeniu której dołączyli do spotkania pozostali członkowie delegacji. Najbardziej uroczysty i oficjalny charakter miało spotkanie papieża z przedstawicielami Solidarności w Sali Konsystorialnej, w którym uczestniczył również cały skład Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych między Rządem PRL i Stolicą Apostolską, ponadto przedstawiciele polskiego duchowieństwa i grupa miejscowej Polonii. Uroczystość zgromadziła ponad stu dziennikarzy z całego świata⁴². MSZ zanotowało, że Wałęsa w okolicznościowym przemówieniu podkreślał apolityczny i niewyznaniowy charakter Solidarności, chociaż dodał, że ponieważ wierzący stanowią zdecydowaną większość Związku, to w razie potrzeby będzie się on upominał o budowę kościołów. Wyraził chęć inspirowania się w działalności związkowej nauką społeczną Kościoła katolickiego. Podkreślił dążenia Solidarności do tego,

³⁹ Zob. Aneks.

⁴⁰ Relacja Andrzeja Gwiazdy i Joanny Dudy-Gwiazdy, Gdańsk, 21 VIII 2020 r. (w zbiorach autorki).

⁴¹ AMSZ, 45/84, w. 2, Wizyta delegacji NSZZ „Solidarność” w Rzymie i Watykanie, Rzym, 23 I 1981 r., oprac. R. Rozalicz; A. Friszke, *Revolucja Solidarności...*, s. 216.

⁴² AMSZ, 45/84, w. 2, Notatka informacyjna – wizyta Lecha Wałęsy w Watykanie, Rzym, 23 I 1981 r., oprac. J. Jopa, E. Kotowski. Z informacji MSW wynikało, że już 13 stycznia odbyła się audiencja całej delegacji Solidarności z Ojcem Świętym, dopiero w kolejnym dniu papież spotkał się wyłącznie z Lechem Wałęsą (w obecności ks. H. Jankowskiego oraz bp. K. Kluza), natomiast dzień później przedstawiciele Związku wzięli udział w audiencji z Janem Pawłem II dla różnych środowisk polonijnych w Bazylice św. Piotra. (AIPN Gd, 00/3/166, t. 15, Meldunek Naczelnika Wydziału IV KWMO w Gdańsku ppłk. A. Świerczyńskiego do Naczelnika Wydziału IV Departamentu IV Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie, Gdańsk, 9 II 1981 r., k. 20–21).

aby każdy człowiek mógł realizować się w pełni swojej godności. W odpowiedzi papież w dłuższej przemowie m.in. wyraził uznanie dla Solidarności i władz PRL za „dojrzałość, jaką wykazały w podejmowaniu i rozwiązywaniu różnych problemów”; miał nadzieję, że „wolny od gwałtu i przemocy” sposób działania będzie utrzymany w przyszłości oraz podkreślił, że ruch społeczny, z którego wyrosła Solidarność, nie był skierowany przeciwko komukolwiek, ale wyłącznie ku wspólnemu dobru⁴³. Lech Wałęsa twierdzi, że podczas indywidualnej rozmowy z Janem Pawłem II nie poruszano tematów politycznych⁴⁴. Delegacja Solidarności zwiedzała także Asyż, złożyła kwiaty na Monte Cassino, jak również odwiedziła tereny południowych Włoch dotknięte klęską trzęsienia ziemi⁴⁵. 18 stycznia Jan Paweł II odprawił mszę św. w prywatnej kaplicy wyłącznie dla przedstawicieli Solidarności, po której podjął gości śniadaniem⁴⁶. Był to ostatni akcent pielgrzymki. Część związkowa wizyty rozpoczęła się 15 stycznia, kiedy doszło do rozmów z przedstawicielami Zjednoczonej Federacji CGIL – CISL – UIL. Dwa dni później miała miejsce duża konferencja prasowa zorganizowana przez Federację dla Solidarności⁴⁷. Cieszyła się ona olbrzymim zainteresowaniem zarówno lokalnych, jak i ogólnokrajowych włoskich mediów. Wszystkie stacje radiowe i telewizyjne w kraju prezentowały wiadomości na temat wizyty i przebiegu spotkań delegacji Solidarności, przedstawiając Związek w bardzo pozytywnym świetle⁴⁸. Poza oficjalnym programem doszło również do spotkania części przedstawicieli Solidarności (m.in. Mazowieckiego i Cywińskiego) z Chrześcijańskim Stowarzyszeniem Pracowników Włoskich (ACLI)⁴⁹ oraz udziału m.in. Lecha Wałęsy w audycji telewizyjnej *Ping Pong*⁵⁰. Delegacja Solidarności otrzymała od polskich kół watykańskich maszyny do pisania i powielacz, natomiast Zjednoczona Federacja obiecała papier od szwedzkiego dostawcy⁵¹. Były to najważniejsze punkty podróży, która nie przebiegała bez kontroli ze strony władz PRL. Romuald Kukołowicz (przedstawiciel Episkopatu Polski) do Rzymu udał się na kilka dni przed całą delegacją Solidarności, gdzie w kontakcie z ambasadą PRL przygotowywał merytorycznie i organizacyjnie przebieg wizyty⁵². W założeniu miano unikać wystąpień antysocjalistycznych i antyradzieckich. Takie stanowisko zalecał również przyjąć EP. Tuż przed wyjaz-

⁴³ AMSZ, 45/84, w. 2, Notatka informacyjna – wizyta Lecha Wałęsy w Watykanie, Rzym, 23 I 1981 r., oprac. J. Jopa, E. Kotowski.

⁴⁴ Relacja Lecha Wałęsy, Gdańsk, 21 VIII 2020 r. (w zbiorach autorki).

⁴⁵ AIPN Gd, 00/3/166, t. 15, Meldunek Naczelnika Wydziału IV KWMO w Gdańsku ppłk. A. Świerczyńskiego do Naczelnika Wydziału IV Departamentu IV Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie, Gdańsk, 9 II 1981 r., k. 20–21.

⁴⁶ AMSZ, 45/84, w. 2, Notatka informacyjna – wizyta Lecha Wałęsy w Watykanie, Rzym, 23 I 1981 r., oprac. J. Jopa, E. Kotowski.

⁴⁷ *Ibidem*, Wizyta delegacji NSZZ „Solidarność” w Rzymie i Watykanie, Rzym, 23 I 1981 r., oprac. R. Rozalicz.

⁴⁸ *Ibidem*, Notatka dot. pobytu delegacji „Solidarność” w ocenie włoskich środków masowego przekazu, Rzym, 23 I 1981 r., sporz. M. Bulicz.

⁴⁹ *Ibidem*, Notatka informacyjna dot. kontaktów NSZZ „Solidarność” z włoskimi związkami zawodowymi w 1981 r., b.m, b.d.

⁵⁰ *Ibidem*, Wizyta delegacji NSZZ „Solidarność” w Rzymie i Watykanie, Rzym, 23 I 1981 r., oprac. R. Rozalicz.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*, Notatka dla ministra spraw zagranicznych J. Czyrka ze spotkania z przedstawicielami NSZZ „Solidarność”, uczestnikami wizyty Związku we Włoszech, Warszawa, 26 I 1981 r., sporz. E. Wyzner.

dem Wałęsa spotkał się z prymasem Stefanem Wyszyńskim, który miał powiedzieć, że „nadrzędnym celem wszelkiej działalności winien być interes Ojczyzny i rzetelna praca wszystkich ludzi dla dobra Polski”⁵³. MSZ odnotowało, że przewodniczący KKP w wypowiedziach publicznych wykazywał się umiarkowaniem i rozważą, „podkreślał akceptację socjalistycznego ustroju Polski, unikał krytyki władz i nie wypowiadał się przeciw polityce zagranicznej i sojuszom Polski”. Ponadto „na prowokacyjne pytania w sprawie sąsiadów Polski i ich ruchu związkowego odpowiadał, że jest to ich sprawa wewnętrzna i przykład »Solidarności« nie jest do przenoszenia”⁵⁴. Generalnie w MSW oceniono, że Wałęsa trzymał się przyrzeczeń, które złożył przed wyjazdem, zwłaszcza ministrowi spraw zagranicznych PRL Józefowi Czyrkowi⁵⁵. Podróż do Watykanu i Włoch miała bardzo duże znaczenie. Spotkanie z Janem Pawłem II zostało odczytane przez członków Solidarności w kategoriach akceptacji czy błogosławieństwa papieża dla wszelkich działań podejmowanych przez Solidarność, chociaż obie strony podczas wizyty unikały wystąpień mogących zostać negatywnie odebrane przez władze PRL. Z kolei spotkanie z włoskimi związkami zawodowymi i towarzyszącą temu rozgłos medialny umiędzynaradawiały polski ruch związkowy, na co zwrócił już uwagę Andrzej Friszke⁵⁶.

Delegacja KKP NSZZ „Solidarność” w składzie Bogdan Lis, Alina Pienkowska, Antoni Kopaczewski, Andrzej Cierniewski i Tadeusz Kowalik przebywała w Szwecji na zaproszenie LO w dniach 23–28 lutego 1981 r. Celem wizyty było nawiązanie oficjalnych kontaktów, uzyskanie różnorodnej pomocy, zwłaszcza w postaci sprzętu i materiałów poligraficznych oraz dostępu do bazy szkoleniowej i poligraficznej. Przedstawiciele Solidarności prowadzili rozmowy z członkami najwyższego kierownictwa LO oraz innych związków branżowych. Wzięli udział w dwóch konferencjach prasowych, udzielali wywiadów radiowych i telewizyjnych. Wymiernym efektem tej podróży było przyjęcie przez LO roli pośrednika i koordynatora międzynarodowej pomocy dla Solidarności⁵⁷.

Bardziej egzotycznie jawiła się podróż do Japonii, gdzie delegacja Solidarności udała się w dniach 10–16 maja 1981 r. na zaproszenie jednej z central związkowych Sōhyō. Do Kraju Kwitnącej Wiśni polecili Lech Wałęsa, Zbigniew Bujak, Jan Rulewski, Lech Dymarski, Elżbieta Potrykus, Magdalena Wójcik, Władysław Frasyniuk, Tadeusz Mazowiecki oraz Janusz Beksiak. Doszło tam nie tylko do spotkania z Prezydium Sōhyō, ale również z członkami parlamentu japońskiego, ministrem pracy oraz wyższymi funkcjonariuszami MSZ i Ministerstwa Finansów⁵⁸. W harmonogramie wizyt znalazły się: Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Japońskiej, Ambasada PRL w Tokio, naukowcy japońscy, przedstawicielki organizacji kobiecych, studenci uniwersytetu tokijskiego, fabryka sprzętu radiowo-

⁵³ A. Friszke, *Rewolucja Solidarności...*, s. 217.

⁵⁴ AMSZ, 45/84, w. 2, Wizyta delegacji NSZZ „Solidarność” w Rzymie i Watykanie, Rzym, 23 I 1981 r., oprac. R. Rozalicz.

⁵⁵ *Ibidem*, w. 1, Włochy 1981. Związki Zawodowe, Szyfrogram nr 647/I/219, Rzym, 19 I 1981 r., k. 10.

⁵⁶ A. Friszke, *Rewolucja Solidarności...*, s. 217.

⁵⁷ AMSZ, 45/84, w. 11, Notatka dot. aktualnych kontaktów KKP NSZZ „Solidarność” z organizacjami związkowymi w krajach Europy Zachodniej, b.m., b.d., oprac. Z. Bylica, s. 1–4.

⁵⁸ AIPN, 0/1101/1, t. 50, Przejawy politycznej aktywności NSZZ „Solidarność” za granicą niezgodne ze statutem tego związku i sprzeczne z polską racją stanu, k. 140 i n.; *Delegacja „Solidarności” w Japonii*, „Agencja Solidarności”, 12–18 V 1981, nr 16, s. 204.

-telewizyjnego w Osace, miasta Kioto i Nagasaki, ośrodek CTC, redakcja dziennika „Asahi”, a nawet przedszkola⁵⁹. Zdaniem Ambasady PRL w Tokio kierownictwo Sōhyō przedstawiało Wałęsę jako „supergwiazdę” i „nadzieję Polski”, który jest w stanie „tchnąć nowego ducha” w japoński ruch związkowy. Z zachwytem zostały odebrane jego wcześniejsze słowa o chęci uczynienia z Polski „drugiej Japonii”, o przyjeździe do Japonii w celu „poznania tajemnicy szybkiej odbudowy jej gospodarki po II wojnie światowej” i „uczenia się, jak polepszyć życie narodu polskiego”. W ambasadzie uznano, że chociaż rząd Japonii oficjalnie odciął się od wizyty, to dał jednak do zrozumienia, że „od stanowiska rządu polskiego wobec »Solidarności« zależą również dalsze stosunki między obu krajami”. Wypowiedzi Lecha Wałęsy również i w trakcie tej podróży zostały ocenione przez MSW jako powściągliwe, spokojne, pozbawione kontrowersyjnych deklaracji. Miał on podkreślać, że Solidarność nie zamierza stać się partią polityczną i będzie zajmować się wyłącznie działalnością związkową. Dziennikarze pytali go również o możliwość ingerencji ZSRS w rozwój wydarzeń w Polsce. Przewodniczący zaprzeczał, że takowa istnieje, podkreślał, że „swoje sprawy rozwiążemy sami”. Na ostatniej konferencji stwierdził, że „Związek Radziecki jest naszym przyjacielem, a my nie obawiamy się naszych przyjaciół”⁶⁰. Wizyta w Japonii miała przede wszystkim charakter studyjny, próbowano nawiązać ściślejszą współpracę z Sōhyō. Spotkała się ona również z zainteresowaniem polityków japońskich, jednak delegacja Solidarności zasadniczo nie wkraczała na pole zarezerwowane dla peerelowskich dyplomatów.

Warto też zwrócić uwagę na wizytę Anny Walentynowicz we Francji, która pojechała do Paryża na zaproszenie związku zawodowego FO i przemawiała w sali Bourse de Travail⁶¹. 24 września 1981 r. została przyjęta przez socjalistycznego premiera Pierre’a Mauroy⁶². Było to więc spotkanie o charakterze politycznym, na bardzo wysokim szczeblu. Rozmowa trwała 20 minut, towarzyszyła jej tłumaczka F. Breton. Walentynowicz miała przekazać Mauroy podziękowania za „pomoc francuską przekazywaną Polsce”. Na I KZD powiedziała, że zaproponowała premierowi Francji zorganizowanie do końca bieżącego roku międzynarodowej konferencji dotyczącej Polski, na której poruszono by tematy nieingerencji w sprawy wewnętrzne Polski, kontroli dystrybucji towarów wysyłanych do Polski czy prawnego zagwarantowania dostaw ropy i innych surowców⁶³.

Media światowe cały czas żywo interesowały się Solidarnością oraz jej liderami. 21 maja 1981 r. Lech Wałęsa odebrał w Malmö w Szwecji doroczną nagrodę socjalde-

⁵⁹ Delegacja „Solidarności” w Japonii, „AS. Biuletyn Pism Związkowych”, 12–18 V 1981, nr 16, s. 204.

⁶⁰ AMSZ, 38/86, w. 4, Notatka Ambasady PRL w Tokio oceniająca przebieg wizyty w Japonii delegacji „Solidarności” z Lechem Wałęsą, s. 1–3, 5–6.

⁶¹ M. Heruday-Kielczewska, „Solidarność” nad Sekwaną..., s. 157.

⁶² Sławomir Cenckiewicz pisze, że Anna Walentynowicz spotkała się z prezydentem François Mitterrandem, jednak nie potwierdzają tego akta MSZ. Dorota Karaś i Marek Sterlingow doprecyzowują, że z powodu wielu obowiązków prezydenta Francji nie dochodzi do ich spotkania, a Annę Walentynowicz przyjmuje premier Mauroy. Zob. S. Cenckiewicz, *Anna Walentynowicz. Życie i działalność Anny Walentynowicz na tle epoki (1929–2010)*, Poznań 2010, s. 277; por. D. Karaś, M. Sterlingow, *Walentynowicz. Anna szuka raję*, Kraków 2020, s. 333.

⁶³ AMSZ, 45/84, w. 1, Notatka S. Bożyma dla ministra M. Dobrosielskiego w sprawie przyjęcia A. Walentynowicz przez premiera Francji P. Mauroy’a.

mokratycznego dziennika „Arbetet” za działalność społeczną, w wysokości 50 tys. koron (ponad 10 tys. dolarów). Jej wręczenie miało miejsce podczas zjazdu związków zawodowych pracowników handlu⁶⁴. Z kolei Anna Walentynowicz została specjalnie zaproszona do Madrytu (7–15 września 1981 r.), aby wziąć udział w audycji telewizji hiszpańskiej *Polska dzisiaj*. Walentynowicz wraz z synem 11 września wystąpiła w popularnym programie *La Clave* – jako jedna z uczestniczek godzinnej dyskusji o Polsce⁶⁵.

Wśród wyjazdów zagranicznych delegacji Solidarności można wyróżnić podróże o charakterze studyjnym/szkoleniowym, związkowym (udział w kongresach związków zawodowych), promującym czy pielgrzymkowym. Oczywiście niejednokrotnie wyjeżdżano nie tylko w jednym celu, jak to miało miejsce w przypadku pobytu we Włoszech. Z pewnością wymierne efekty przyniosły wyjazdy studyjne w postaci nabycia nowych kompetencji przez członków Solidarności (np. nauka technik drukarskich). Wizerunkowo istotne było zaistnienie na kongresach związków zawodowych zza żelaznej kurtyny oraz w zagranicznych środkach masowego przekazu. W zupełnie innych kategoriach należy rozpatrywać spotkanie z Janem Pawłem II, u którego szukano wsparcia, zrozumienia i błogosławieństwa na dalszą działalność.

BANK LEKÓW „NA RATUNEK”

NSZZ „Solidarność” podjął się organizacji tzw. Banku Leków „Na Ratunek”, który był odpowiedzią na brak leków, podstawowego sprzętu medycznego i środków higienicznych w polskich szpitalach. Powołanie Banku Leków było jednym z postulatów strajkujących w październiku 1980 r. Delegaci wszystkich regionów Solidarności okupowali gmach Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku, wymuszając w ten sposób podjęcie rozmów z Komisją Rządową pod przewodnictwem ministra zdrowia i opieki społecznej dr. Tadeusza Szlachowskiego⁶⁶. W wyniku rozmów doszło 16 listopada 1980 r. do podpisania porozumienia, które m.in. zakładało utworzenie Banku Leków „Na Ratunek” oraz „Karetki Pogotowia Farmaceutycznego”⁶⁷.

Przewodniczący KKP Lech Wałęsa 22 grudnia 1980 r. wystosował list z prośbą o pomoc do przewodniczącego Kongresu Polonii Amerykańskiej Alojzego Mazewskiego⁶⁸.

⁶⁴ Nagroda dla L. Wałęsy, „AS. Biuletyn Pism Związkowych”, 19–26 V 1981, nr 17, s. 210; AIPN, 0/1101/1, t. 50, Polityczna analiza wyjazdów zagranicznych przedstawicieli NSZZ „Solidarność”, k. 8; P. Jaworski, *Szwedzka pomoc...*, s. 263.

⁶⁵ AIPN, 0/1101/1, t. 50, Notatka zastępcy dyrektora Departamentu I MSW płk. F. Dmowskiemu do dyrektora Departamentu III A MSW gen. bryg. W. Ciastonia, Warszawa, 23 IX 1981 r., tajne, k. 65. Wprawdzie o towarzyszących tej podróży okolicznościach piszą Karaś i Sterlingow, jednak autorzy nie charakteryzują samego wystąpienia Anny Walentynowicz w hiszpańskiej audycji telewizyjnej (D. Karaś, M. Sterlingow, *Walentynowicz...*, s. 332).

⁶⁶ AKKS, 347/25/21, List Zbigniewa Gryszkiewicza do Ojca Świętego Jana Pawła II z 29 I 1982 r.

⁶⁷ *Ibidem*, 347/25/2, Porozumienie między Ministerstwem Zdrowia i Opieki Społecznej a NSZZ „Solidarność” dotyczące zasad funkcjonowania „Banku Leków na Ratunek” i „Karetki Pogotowia Farmaceutycznego” z 23 IV 1981 r., odpis. Zob. też Archiwum Państwowe w Gdańsku (dalej: AP Gd), zesp. 2217, 279, Porozumienie między Ministerstwem Zdrowia i Opieki Społecznej a NSZZ „Solidarność” dotyczące zasad funkcjonowania „Banku Leków Na Ratunek” i „Karetki Pogotowia Farmaceutycznego” z 23 IV 1981 r., k. 36.

⁶⁸ AKKS, 347/25/21, List Zbigniewa Gryszkiewicza do Ojca Świętego Jana Pawła II z 29 I 1982 r.

Tego samego dnia Wałęsa udzielił pełnomocnictwa mecenasowi Zbigniewowi Gryszkiewiczowi do organizacji Funduszu – Polonijnego Banku Leków „Na Ratunek” oraz do reprezentowania Związku w kontaktach z organizacjami polonijnymi odnośnie do pomocy medycznej. Za zarządzanie majątkiem Funduszu na terenie Polski odpowiedzialni zostali Alina Pienkowska (pielęgniarka, działaczka Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża, sygnatariuszka Porozumienia Gdańskiego), Jadwiga Wasilewska oraz Piotr Gmaj⁶⁹. Miesiąc później, 21 stycznia 1981 r. Wałęsa upoważnił mec. Gryszkiewicza do „prowadzenia rozmów i wstępnych decyzji w sprawie stworzenia finansowych podstaw działalności Funduszu”⁷⁰. Przy organizacji Banku Leków w kraju Solidarność współpracowała z Ministerstwem Zdrowia i Opieki Społecznej. Została uzgodniona lista potrzebnych leków produkcji amerykańskich firm farmaceutycznych, na której znajdowało się z pewnością osiemnaście pozycji, oraz druga lista leków sprowadzanych z Europy⁷¹. Z zagranicy ściągano zwłaszcza leki niedostępne lub trudno dostępne w peerelowskich warunkach⁷². Zbigniew Gryszkiewicz w celu zdobycia środków finansowych odbył długą podróż po krajach Europy Zachodniej i Ameryki Północnej. Przebywając w Danii, apelował: „Kiedy rząd siedzi z założonymi rękoma powinniśmy my coś zrobić. Mamy dość patrzania, jak nasze dzieci umierają w szpitalach. Zajmie to trzy, cztery lata, zanim produkcja lekarstw i wyposażenia medycznego w Polsce pokryje potrzeby. Można będzie zobaczyć, czy zjazd partii podejmie decyzję w sprawie jakichś specjalnych nakładów”⁷³.

Na terenie Stanów Zjednoczonych Bank Leków „Na Ratunek” został utworzony przez Kongres Polonii Amerykańskiej. Z inicjatywy prezesa KPA mec. Alojzego Mazewskiego powołano Komisję Lekarską, której przewodniczył dr Władysław Cebulski – prezes Związku Lekarzy Polskich w Chicago. Komisja nawiązała kontakty z polskimi szpitalami w celu zorientowania się w potrzebach służby zdrowia. Od strony amerykańskiej nawiązano współpracę z koncernami farmaceutycznymi, które zgodziły się na przekazywanie dla Polski leków, jak i sprzętu medycznego po obniżonych cenach. Bardzo dużą ofiarność w tej materii wykazali Amerykanie polskiego pochodzenia. Przykładowo najbogatsza Polka w USA, Barbara Piasecka-Johnson, właścicielka znanej firmy Johnson & Johnson, przekazała na zakup leków milion dolarów⁷⁴. W uchwale (60/81) z 28 maja 1981 r. KKP wyraziła „całej Polonii Amerykańskiej, wszystkim organizacjom polonijnym i kombatanckim a przede wszystkim Kongresowi

⁶⁹ *Ibidem*, 347/25/1, Pełnomocnictwo Przewodniczącego KKP NSZZ „Solidarność” Lecha Wałęsy z 22 XII 1980 r.

⁷⁰ *Ibidem*, Upoważnienie Przewodniczącego KKP NSZZ „Solidarność” Lecha Wałęsy dla mec. Zbigniewa Gryszkiewicza z 21 I 1981 r.

⁷¹ *Ibidem*, 347/25/8, Notatka podpisana przez zastępcę dyrektora ds. zaopatrzenia farmaceutycznego „CEFRAM” mgr E. Pikilską dotycząca uzgodnień w sprawie listy leków.

⁷² Por. *Ibidem*, z. 279, Teleks z 3 III 1981 r. Niestety lektura kolejnych zachowanych teleksów nie daje odpowiedzi na pytanie, czy ostatecznie transport przejechał przez granicę.

⁷³ AMSZ, 45/84, w. 3, Polski apel w sprawie pilnej pomocy zamieszczony w „Berlingske Tidende” 12 VII 1981 r., tłumaczenie robocze.

⁷⁴ Pomoc KPA oraz innych organizacji polonijnych dla Polski nie ograniczała się tylko do zbiórki funduszy i zakupu leków czy sprzętu medycznego, chociaż z pewnością ta forma pomocy była dla polskiego społeczeństwa najbardziej odczuwalna (zob. szerzej J. Wróbel, *Polonia chicagowska w dobie „Solidarności” 1980–1989*, Łódź 2012, s. 163–168; J. Wojdon, „W jedności siła”. *Kongres Polonii Amerykańskiej w latach 1968–1988*, Toruń 2008, s. 293–300).

Polonii Amerykańskiej i jego Przewodniczącemu mec. Alojzemu Mazewskiemu serdeczne podziękowania za podjęcie i realizację wielkiego dzieła jakim jest tworzenie »Banku Leków – Na Ratunek«⁷⁵.

Powołany w Kanadzie „Fundusz dla Polski: żywność i leki” był z kolei inicjatywą Kongresu Polonii Kanadyjskiej, zwłaszcza przewodniczącego Zarządu Głównego Jana Kaszuby oraz ks. Ryszarda Kosiana, przy wsparciu Wandy Zalutyńskiej oraz Kazimierza Klimaszewskiego. Do maja 1981 r. Fundusz zebrał leki o wartości 246 tys. dolarów kanadyjskich⁷⁶. Do wprowadzenia stanu wojennego trwała akcja „Ambulans na Pomoc”, polegająca na realizacji zamówień na leki niedostępne w Polsce, które wysyłano tam za pośrednictwem Polskich Linii Lotniczych LOT⁷⁷. W akcję zbierania leków włączyła się aktywnie również Polonia australijska, zwłaszcza Solidarność – Związek Wolnych Polaków (z Sydney i Canberry) czy Komitet Pomocy Medycznej dla Polski w Adelajdzie⁷⁸. Specjalne oddziały Banku Leków „Na Ratunek” powstały także w kilku krajach Europy. 28 sierpnia 1981 r. rozpoczął działalność szwedzki oddział Banku Leków Solidarności⁷⁹. Trzeba równocześnie dodać, że leki były zbierane w ramach szerszej akcji charytatywnej (wraz z żywnością i odzieżą) w większości krajów europejskich. W Londynie natomiast środowiska polonijne, z inicjatywy inż. Artura Rynkiewicza (przewodniczącego Zjednoczenia Polskiego), Jarosława Żaby (przewodniczącego „Polonii Jutra”) oraz dr Bożeny Laskiewicz, która już w październiku 1980 r. zorganizowała kontener darów dla rodzin wielodzietnych i ubogich z Mazowsza, powołały we wrześniu 1981 r. Fundację Pomocy Medycznej dla Polski (Medical Aid for Poland Fund)⁸⁰.

Z listu Zbigniewa Gryszkiewicza do Ojca Świętego Jana Pawła II wynika, że wartość zagranicznej pomocy medycznej udzielonej Polsce do stycznia 1982 r. wyniosła w przybliżeniu 3 mln 650 tys. dolarów amerykańskich.

Kraj	Wartość pomocy w \$	Kraj	Wartość pomocy w \$
Australia	300 000	Stany Zjednoczone	1 500 000
Dania	900 000	Szwecja	100 000
Holandia	50 000	Wielka Brytania	200 000

⁷⁵ Uchwała Krajowej Komisji Porozumiewawczej NSZZ „Solidarność” w sprawie banku leków [w:] *Dokumenty KKP (19 XI 1980 r. – 4 VI 1981 r.)*, Gdańsk 1981, s. 82. Zob. też *Dokumenty Krajowej Komisji Porozumiewawczej i Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” (1980–1981)*, wstęp i oprac. T. Kozłowski, Warszawa 2012, s. 212.

⁷⁶ E. Sołtys, *Działalność Kanadyjsko-Polskiego Instytutu Badawczego w Toronto. Polonia kanadyjska z pomocą Polsce* [w:] *Rola Polonii w uzyskaniu pomocy przez naród polski od społeczności międzynarodowej w latach 1981–1989*, red. M.S. Wolański, Zielona Góra 2010, s. 192; M. Frybes, *Społeczne reakcje...*, s. 524.

⁷⁷ E. Sołtys, *Działalność...*, s. 193.

⁷⁸ P. Pleskot, *Solidarność na Antypodach. Inicjatywy solidarnościowe polskiej diaspory w Australii (1980–1989)*, Warszawa 2014, s. 384 i n.

⁷⁹ M. Frybes, *Społeczne reakcje...*, s. 524; P. Jaworski, *Most przez Bałtyk...*, s. 250.

⁸⁰ B. Laskiewicz, *Działalność Fundacji Pomocy Medycznej dla Polski (Medical Aid for Poland Found) 1981–2009* [w:] *Rola Polonii...*, s. 89; *eadem*, *Medical Aid for Poland Fund 1981–2009*, s. 1, http://www.mapf.org.uk/Laskiewicz_MAPF_2009.pdf, dostęp 3 I 2020 r. (pdf zarchiwizowany w zbiorach autorki); M. Frybes, *Społeczne reakcje...*, s. 524.

Kraj	Wartość pomocy w \$	Kraj	Wartość pomocy w \$
Kanada	250 000	Włochy	350 000

Źródło: AKKS, 347/25/21, List Zbigniewa Gryszkiewicza do Ojca Świętego Jana Pawła II z 29 I 1982 r.

Magazyn, w którym gromadzono przysyłane z zagranicy leki, znajdował się w Centralnej Składnicy Farmaceutycznej „CEFARM” w Warszawie, przy ul. Skierniewickiej 16/20. Kontrolę w zakresie odbioru leków i ich dalszej dystrybucji pełnił Społeczny Komitet Solidarności w Warszawie, nadzorowany przez Komitet Główny z siedzibą w Gdańsku (w składzie: Pienkowska, Wasilewska, Gmaj, Gryszkiewicz, Wojciech Kuźmierkiewicz). Zgodnie z porozumieniem zawartym między MZiOŚ a NSZZ „Solidarność” 23 kwietnia 1981 r. zagraniczne leki miały być przeznaczone wyłącznie dla osób hospitalizowanych lub będących w trakcie kontynuacji leczenia szpitalnego⁸¹.

KKP na posiedzeniu z 25 lutego 1981 r. podjęła decyzję o powołaniu Funduszu Pomocy Społecznej „Solidarności”. Fundusz posiadał własny statut, regulamin oraz zasady koordynacji pomocy społecznej w regionach. Wiadomo, że prowadził on korespondencję z zagranicznymi darczyńcami, którzy przekazywali przede wszystkim środki finansowe, w tym na zakup leków⁸². Nie wiadomo, czy Fundusz Pomocy Społecznej „Solidarności” należy utożsamiać ze wspomnianym Funduszem – Polonijnym Bankiem Leków „Na Ratunek”, których kompetencje się częściowo pokrywają.

STOSUNEK WŁADZ PRL DO DZIAŁALNOŚCI ZAGRANICZNEJ SOLIDARNOŚCI

Tadeusz Grabski, pełniący funkcję sekretarza KC PZPR, najprawdopodobniej pod koniec 1980 r. zlecił Wydziałowi Socjalno-Bytowemu KC przygotowanie dokumentu zawierającego prognozy kierunków działań, które podejmie Solidarność w 1981 r. Materiał ten został przedstawiony na posiedzeniu BP 21 stycznia 1981 r. W kwestii międzynarodowej słusznie przewidywano, że inicjatywy Związku mogą pójść dwutorowo i będzie on „ze wzrastającą energią domagał się pełnej autonomii w rozwijaniu własnej »polityki zagranicznej« w kontaktach z różnymi związkami zawodowymi zwłaszcza krajów kapitalistycznych, utworzenia przedstawicielstwa NSZZ w MOP w celu uzyskania moralnego i propagandowego poparcia; równocześnie zaś najpewniej pojawi się postulat włą-

⁸¹ AKKS, 347/25/2, Porozumienie między Ministerstwem Zdrowia i Opieki Społecznej a NSZZ „Solidarność” dotyczące zasad funkcjonowania „Banku Leków Na Ratunek” i „Karetki Pogotowia Farmaceutycznego” z 23 IV 1981 r., odpis. Zob. też AP Gd, zesp. 2217, 279, Porozumienie między Ministerstwem Zdrowia i Opieki Społecznej a NSZZ „Solidarność” dotyczące zasad funkcjonowania „Banku Leków Na Ratunek” i „Karetki Pogotowia Farmaceutycznego” z 23 IV 1981 r., k. 36.

⁸² Uchwała Krajowej Komisji Porozumiewawczej NSZZ „Solidarność” w sprawie ustanowienia Funduszu Społecznego „Solidarność”, 25 II 1981 r., Gdańsk [w:] *Dokumenty KKP...*, s. 44. Zob. też *Dokumenty Krajowej Komisji Porozumiewawczej i Komisji Krajowej...*, s. 159.

czenia »Solidarności« w skład delegacji uczestniczących w rozmowach i konferencjach międzynarodowych⁸³. Z protokołów posiedzeń BP KC PZPR nie wynika, aby działalność zagraniczna Solidarności stanowiła szczególnie przedmiot rozmów kierownictwa partii. Wyjątek stanowiło Posłanie do ludzi pracy, o którym rzeczywiście wspomiano, chociaż lakonicznie, 8 i 15 września 1981 r.⁸⁴ W tym czasie została jednak przygotowana obszerna ocena przebiegu obrad I KZD, w której m.in. zwrócono uwagę na umacnianie Związku na arenie międzynarodowej i „pozyskiwanie opinii międzynarodowej do swoich celów”. W dokumencie zalecano „rozważyć przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych zawieszenie kontaktów międzynarodowych »Solidarności« aż do momentu zmiany linii politycznej Związku w tej sferze jego działalności”, co w praktyce oznaczałoby nieudzielanie pozwoleń na wyjazdy zagraniczne (do odwołania) oraz zablokowanie dostępu do zagranicznej pomocy materialnej. Jako motywy podjęcia takich kroków podawano: naruszenie przez Solidarność uzgodnień w kwestii kontaktów międzynarodowych podjętych w czasie rozmów z MSZ, prowadzenie działań destabilizujących polską gospodarkę, co rzekomo torpedowało starania rządu dotyczące odroczenia spłat zadłużenia wobec Zachodu oraz podejmowanie prób zakłócenia sojuszniczych stosunków PRL z państwami socjalistycznymi. Proponowano też wariant drugi – zablokowanie wizyt tym przedstawicielom central związkowych, którzy prezentowali stanowisko antysocjalistyczne i zamierzali wziąć udział w drugiej turze Zjazdu Solidarności⁸⁵, co, jak wiemy, zostało wprowadzone. Później działalność zagraniczna nie była już przedmiotem jakichkolwiek analiz, które trafiałyby na biurka podczas posiedzenia kierownictwa PZPR.

Aktywność zagraniczna Solidarności była monitorowana przez Biuro ds. Współpracy ze Związkami Zawodowymi przy Urzędzie Rady Ministrów oraz MSZ⁸⁶. Z pewnością harmonogramy niektórych podróży zagranicznych, być może wszystkich, były konsultowane z MSZ, w tym z ambasadami PRL. W Archiwum MSZ nie odnalazłam jednak dokumentów pozwalających na odtworzenie przebiegu procedury wyjazdowej delegacji Solidarności. Wiadomo, że w kwietniu 1981 r., w związku ze stosunkowo dużym przyrostem takich podróży, MSZ poinformowało kierownictwo KKP „o konieczności zachowania zgodności międzynarodowej działalności związku z polską racją stanu oraz ze statutem »Solidarności«”. Wskazało na potrzebę zachowania rozwagi i powściągliwości w korzystaniu przez związek z zachodniej pomocy finansowej, materialnej i instruktażowej oraz na konieczność informowania i konsultowania z Urzędem Ministra ds. Związków Zawodowych i MSZ wizyt delegacji i działaczy Solidarności za granicą, w tym tzw. wyjazdów prywatnych w misjach na rzecz Związku⁸⁷.

⁸³ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (dalej: PZPR), V/163, Zamierzenia oraz przewidywane kierunki działań NSZZ „Solidarność” w 1981 r., k. 412–413.

⁸⁴ *Ibidem*, V/169, Protokół nr 6 z posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR, Warszawa, 8 IX 1981 r., k. 544. Józef Czyrek stwierdził, że Posłanie do ludzi pracy Europy Wschodniej wymaga oficjalnego ustosunkowania się (*ibidem*, V/170, Protokół nr 7 z posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR, Warszawa, 15 IX 1981 r., k. 9).

⁸⁵ *Ibidem*, V/170, Ocena przebiegu i części obrad Krajowego Zjazdu NSZZ „Solidarność”, 12 IX 1981 r., k. 45, 54–55. Dokument został sporządzony przez Wydział Socjalno-Zawodowy i Wydział Organizacyjny KC PZPR, jednak nie widnieją na nim podpisy kierowników tych wydziałów.

⁸⁶ AIPN, 0/1101/1, t. 50, Polityczna analiza wyjazdów zagranicznych przedstawicieli NSZZ „Solidarność”, k. 4.

⁸⁷ AMSZ, 45/84, w. 2, Zagraniczne kontakty przedstawicieli NSZZ „Solidarność”, b.m., b.d.

W odnalezionej analizie wyjazdów zagranicznych przedstawicieli Solidarności trafnie oceniano założenia jej „polityki” zagranicznej. Stwierdzono, że ożywiona działalność Związku w tym zakresie koncentrowała się przede wszystkim na krajach zachodnich, a jej celem było umacnianie międzynarodowej pozycji Związku i tym samym podbudowanie jego pozycji wobec władz PRL. Ponadto wskazywano na nawiązanie oficjalnych kontaktów, zapoznanie się ze strukturą, celami i metodami działania organizacji związkowych w danych krajach oraz uzyskanie pomocy finansowej i materiałowej⁸⁸. Skarżono się, że wyjeżdżający za granicę działacze Solidarności wyraźnie lekceważą przepisy paszportowe – nie przestrzegają terminów składania wniosków paszportowych, nie zwracają paszportów po powrocie do kraju i ponownie wyjeżdżają bez powiadamiania o tym odpowiednich organów⁸⁹.

Ambasady PRL z ulgą i nieskrywaną satysfakcją składały raporty na temat przebiegu tych zagranicznych wizyt, podczas których delegacje Solidarności nie wykazywały postaw antysocjalistycznych. Jednak władze PRL najbardziej interesowały inne wystąpienia⁹⁰. W gromadzonej dokumentacji MSW odnotowywało wypowiedzi antyradzieckie i antysocjalistyczne, w ich przekonaniu „godzące w interesy państwa i zawarte sojusze”. Przykładowo Andrzej Rozpłochowski (przewodniczący MKZ Katowice) w trakcie nieoficjalnego spotkania w Ambasadzie USA w Rzymie (13 stycznia 1981 r.) miał powiedzieć: „pożądane jest dla »Solidarności« zdecydowane stanowisko rządu USA wobec ewentualnego dokonania zmiany władzy w Polsce” oraz że „kierownictwo »Solidarności« interesuje się reakcjami administracji USA w razie interwencji wojsk Układu Warszawskiego lub wszczęcia represji wobec działaczy »Solidarności«”⁹¹. Jan Rulewski (MKZ Bydgoszcz) na spotkaniu z japońskimi parlamentarzystami miał stwierdzić, że „w Polsce panuje ustrój totalitarny, któremu może przeciwstawić się »organizacja totalna« taka jak »Solidarność«”⁹². Doradca Związku Władysław Siła-Nowicki w czasie pobytu w USA i Wielkiej Brytanii, podczas spotkań z politykami tych krajów podkreślał, że Solidarność jest dominującą siłą polityczną w Polsce, natomiast Komitet Samoobrony Społecznej „KOR” jest jej integralną częścią. Z kolei w kularach konferencji w Genewie, w której uczestniczył Bronisław Geremek, miały krążyć pogłoski, że jest on ministrem spraw zagranicznych w gabinecie cieni Solidarności⁹³. Niestety wobec braku innych źródeł trudno określić, na ile służby specjalne przytoczyły wypowiedzi kierownictwa i doradców Związku zgodnie z prawdą. Oczywiście Bronisław Geremek nie był żadnym ministrem spraw zagranicznych Solidarności, tylko pełnił funkcję eksperta Związku, był także przewodniczącym Rady Programowo-Konsultacyjnej Ośrodka Prac Społeczno-Zawodowych przy KKP. Nie zmienia to jednak faktu, że jako doradca i zręczny polityk posiadał duży

⁸⁸ AIPN, 0/1101/1, t. 50, Polityczna analiza wyjazdów zagranicznych przedstawicieli NSZZ „Solidarność”, k. 4–5.

⁸⁹ AMSZ, 45/84, w. 2, Zagraniczne kontakty przedstawicieli NSZZ „Solidarność”, b.m., b.d.

⁹⁰ AIPN, 0/1101/1, t. 50, Polityczna analiza wyjazdów zagranicznych przedstawicieli NSZZ „Solidarność”, k. 4.

⁹¹ *Ibidem*, k. 21–22. Zob. szerzej K. Wilczok, *Radykalowie „Solidarności”...*, s. 95.

⁹² AIPN, 0/1101/1, t. 50, Polityczna analiza wyjazdów zagranicznych przedstawicieli NSZZ „Solidarność”, k. 20.

⁹³ *Ibidem*, k. 22–23. Z materiałów MSZ wynika, że Geremek stanął na czele powołanego przez NSZZ „Solidarność” (najpóźniej w lutym 1981 r.) Biura ds. Stosunków Międzynarodowych (zob. AMSZ, 45/84, w. 2, Notatka z rozmowy z kierownikiem Wydziału Stosunków Międzynarodowych CISL Emilio Gabaglio z 17 II 1981 r., Rzym, sporz. K. Rozalicz). Informacji tej nie potwierdza ówczesny szef Biura Krajowego NSZZ „Solidarność” G. Grzelak (*idem*, *Uwagi...*, s. 3).

wpływ na kształt przyjmowanych przez Solidarność rozwiązań, a podczas wyjazdów zagranicznych był zapewne aktywnym rozmówcą o sprawach Związku.

Po spotkaniu Anny Walentynowicz z premierem Francji, w MSZ PRL stwierdzono, że reprezentuje ona „najbardziej skrajny, awanturniczy nurt w »Solidarności«”⁹⁴. Jednocześnie podkreślano, że wypowiedzi Lecha Wałęsy były umiarkowane i zrównoważone. W swoich wystąpieniach unikał on poruszania kwestii drażliwych oraz o charakterze politycznym⁹⁵.

MSW skrupulatnie zbierało wypowiedzi krytyczne wobec władz PRL i ZSRS, które po wprowadzeniu stanu wojennego niejednokrotnie stanowiły materiał obciążający niektórych członków Solidarności. Wspomniani Jan Rulewski i Andrzej Rozpłochowski zostali oskarżeni o rzekome „wejście w porozumienie w celu obalenia przemocą socjalistycznego ustroju w PRL i osłabienia mocy obronnej PRL”, a jednym z dowodów (choć o znaczeniu trzeciorzędnym) na potwierdzenie słuszności postawionych im zarzutów były wypowiedzi formułowane właśnie podczas zagranicznych wyjazdów⁹⁶.

Wręcz histeryczną reakcją wśród kierownictwa ZSRS wywołało uchwalenie przez I KZD Posłania do ludzi pracy Europy Wschodniej. Obawiano się rozszerzenia polskiej rewolucji na inne kraje bloku wschodniego. Przełożyło się to bezpośrednio na stanowisko polskich władz, które, jak dowodzi Grzegorz Majchrzak, początkowo przyjęły dokument spokojnie. Dopiero po rozmowie Stanisława Kani z Leonidem Breżniewem 11 września 1981 r., doszło do zaostrenia retoryki w polskich środkach masowego przekazu. 16 września BP KC PZPR opublikowało oficjalne oświadczenie, w którym zaatakowano Posłanie: „Jest to obłądana prowokacja wobec sojuszników Polski, których współdziałanie stanowi podstawowy warunek i gwarancję stabilizacji i rozwoju gospodarczego kraju, terytorialnej integralności, bezpieczeństwa i pokoju naszej ojczyzny”⁹⁷.

ZAKOŃCZENIE

Działalność zagraniczna pierwszej Solidarności mogła rozwinąć się po rejestracji Związku, chociaż kontakty z przedstawicielami central związkowych zza żelaznej kurtyny zostały nawiązane jeszcze w trakcie strajku z sierpnia 1980 r. Głównymi kierunkami „polityki zagranicznej” Związku pozostawały największe centrale związków zawodowych państw demokratycznych (lub wyspecjalizowane, jak np. Związek Zawodowy Drukarzy) oraz ośrodki polonijne. Niewątpliwie sukcesem Solidarności było umiędzynarodowienie ruchu – udało się jej zainteresować sobą syndykaty z osiemnastu krajów świata. Delegacje Związku różnego szczebla odbyły przynajmniej czterdzieści podróży zagranicznych: studyjnych/szkoleniowych, związkowych, promujących, raz pielgrzymowano do Watykanu. Pozyskano wsparcie zwłaszcza w zakresie dostaw sprzętu poligraficznego. Podczas

⁹⁴ AMSZ, 45/84, w. 1, Notatka S. Bożyma dla ministra M. Dobrosielskiego w sprawie przyjęcia A. Walentynowicz przez premiera Francji P. Mauroy’a.

⁹⁵ AIPN, 0/1101/1, t. 50, Polityczna analiza wyjazdów zagranicznych przedstawicieli NSZZ „Solidarność”, k. 19.

⁹⁶ Zebrany materiał w „Sprawie przeciwko Andrzejowi Gwiazda i innym” (AIPN, 0/1101/1, t. 50).

⁹⁷ Zob. szerzej G. Majchrzak, *Niebezpieczny dokument...*, s. 98–101.

niektórych wizyt dochodziło do spotkań z zagranicznymi politykami czy przedstawicielami władz państwowych, jednak z dostępnego materiału źródłowego nie wynika, aby przełożyło się to na uzyskanie przez Związek jakichś politycznych gwarancji czy oficjalnego poparcia. Wymierne efekty przyniosła inicjatywa Banku Leków „Na Ratunek”, w którą szeroko włączyły się ośrodki polonijne. Wartość zagranicznej pomocy medycznej, przekazanej do stycznia 1982 r., wyniosła w przybliżeniu 3 mln 650 tys. dolarów amerykańskich. Deficytowe w PRL leki trafiły do polskich szpitali oraz osób będących w trakcie kontynuacji leczenia szpitalnego.

Solidarność podczas I KZD uchwaliła Posłanie do ludzi pracy Europy Wschodniej, w którym wyrażono poparcie dla tworzenia niezależnych syndykatów w krajach bloku wschodniego. Wywołało ono ostrą reakcję kierownictwa ZSRS, innych republik sowieckich, a następnie władz PRL, jednak nie doprowadziło do powstania nawet załączków niezależnych związków zawodowych w krajach socjalistycznych – jeżeli taki był jego cel.

Z zachowanych protokołów BP KC PZPR nie wynika, aby działalność zagraniczna Solidarności stanowiła przedmiot dyskusji kierownictwa partii, które było zaabsorbowane innymi sprawami, w jego opinii bardziej palącymi (jak np. strajkami ostrzegawczymi, podwyżkami płac, wolnymi sobotami, kryzysem bydgoskim, problemami gospodarczymi, własnym zjazdem partii). Nie zmienia to jednak faktu, że pierwszy sekretarz i BP mieli dostęp do raportów Głównego Urzędu Ceł – monitorującego dostawy sprzętu poligraficznego dla Związku – czy do sprawozdań MSZ dotyczących przebiegu zagranicznych wizyt delegacji Solidarności, monitorowanych przez ambasady PRL. Starano się zwłaszcza wychwycić takie wypowiedzi członków i doradców Związku, które można by uznać za „antyradzieckie”, krytykujące ustrój PRL. Ciekawym zagadnieniem badawczym pozostaje określenie stopnia zaangażowania wywiadu wojskowego i cywilnego w obserwację zagranicznych wyjazdów delegacji Solidarności oraz ustalenie wpływu tajnych służb na ich przebieg. Dla historyka chcącego podjąć taki temat pomocny może okazać się zamieszczony w aneksie wykaz (wraz ze składem osobowym) zagranicznych podróży członków NSZZ „Solidarność”.

WYKAZ I SKŁAD DELEGACJI KKP NSZZ „SOLIDARNOŚĆ” ZAPROSZONYCH PRZEZ ZAGRANICZNE OŚRODKI

Delegacja do Peru 18 listopada – 15 grudnia 1980 r.

1. Józef Przybylski – Gdańsk
2. Zygmunt Zawalski – Gdańsk

Delegacja do Włoch 13–19 stycznia 1981 r.

1. Lech Wałęsa
2. Anna Walentynowicz – Gdańsk
3. Andrzej Celiński – Gdańsk
4. ks. Henryk Jankowski – Gdańsk
5. Bożena Rybicka – Gdańsk

6. Ryszard Kalinowski – Elbląg
7. Kazimierz Świtoń – Katowice
8. Stanisław Wądołowski – Elbląg
9. Tadeusz Mazowiecki – Warszawa
10. Romuald Kukołowicz – Warszawa
11. Karol Modzelewski – Wrocław
12. Bohdan Cywiński – Warszawa
13. Ryszard Kuź – Jastrzębie-Zdrój
14. Władysław Siła-Nowicki – Warszawa

Delegacja do Kanady 20 stycznia – 3 lutego 1981 r.

Uczestnictwo w kolokwium na temat bezpieczeństwa pracy w górnictwie

1. Alfred Brzezinka – Kopalnia „Anna”, Wodzisław Śląski
2. Jan Bożek – Kopalnia „Manifest Lipcowy”, Jastrzębie-Zdrój

Delegacja do Francji 3 lutego – 12 marca 1981 r.

Udział w Kongresie Metalurgów CFDT

1. Zdzisław Złotkowski – Gdańsk
2. Marian Świtek – Gdańsk
3. Marian Jurczyk – Szczecin
4. Zygmunt Lampasiak – Szczecin

Delegacja do Belgii 9–12 lutego 1981 r.

Udział w sympozjum „Odwaga i Prawdy Polskie”

1. Bronisław Geremek

Delegacja do Szwecji 16 lutego – 16 marca 1981 r.

Szkolenie drukarzy

1. Andrzej Butkiewicz – Gdańsk
2. Tomasz Wojdakowski – Gdańsk
3. Tadeusz Kijewski – Gdańsk
4. Jan Ogórek – Gdańsk
5. Edward Grześkowiak – Poznań
6. Małgorzata Socha – tłumaczka, Gdańsk

Delegacja do Szwecji 23–28 lutego 1981 r.

Zaproszenie od LO, Szwedzkiej Konfederacji Związków Zawodowych

1. Bogdan Lis – Gdańsk
2. Alina Pienkowska – Gdańsk
3. Andrzej Cierniewski – Bytom
4. Antoni Kopaczewski – Rzeszów
5. Tadeusz Kowalik – ekspert, Warszawa

Delegacja do RFN 11–15 marca 1981 r.

Zaproszenie na Nadzwyczajny Kongres DGB dla dziennikarzy związkowych

1. Jacek Szymanderski – Warszawa
2. Leszek Dłouchy – Szczecin

Delegacja do Francji 12–26 marca 1981 r.

Zaproszenie od Związku Korektorów CGT dla Regionu Mazowsze

1. Krzysztof Śliwiński
2. Jerzy Mamontowicz
3. Witold Kieliszczyk

Delegacja do Francji 20 marca – 3 kwietnia 1981 r.

Zaproszenie od Stowarzyszenia Solidarité France-Pologne dla Janusza Onyszkiewicza

Delegacja do Indii 14–22 marca 1981 r.

Udział w Konferencji Międzynarodowej Konfederacji Wolnych Związków Zawodowych

1. Andrzej Gwiazda – Gdańsk
2. Andrzej Słowik – Łódź
3. Cezary Józefiak – ekspert, Łódź

Delegacja do Holandii 23 marca – 1 kwietnia 1981 r.

Wykład na uniwersytecie „Przeżycia w Gdańsku w roku 1970 i 1980”

1. Stefan Lewandowski – Gdańsk
2. Alicja Gwiazdowska – tłumaczka, Gdańsk

Delegacja do Szwecji 5–11 kwietnia 1981 r.

Zaproszenie od Szwedzkich Związków Metalowców

1. Marek Odrakiewicz – Gdańsk, Elmor
2. Henryk Mierzejewski – Gdańsk, Stocznia „Komuny Paryskiej”
3. Ryszard Koczkodaj – Lublin, FSC
4. Andrzej Konarski – Wrocław, PAFAWAG
5. Zdzisław Wójcik – Szczecin, Stocznia im. A. Warskiego
6. Jacek Althamer – Warszawa, Huta

Delegacja do Belgii 5–11 kwietnia 1981 r.

Udział w Kongresie Światowej Konfederacji Pracowników Oświaty

1. Grażyna Langowska – Olsztyn

Źródło: Archiwum Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” w Gdańsku, 347/3/288, Informacja Działu Zagranicznego Biura Krajowego.

Delegacja do Francji, początek maja 1981 r.

Na zaproszenie CFTC

Ryszard Kalinowski

Wacław Korczyński

Źródło: M. Heruday-Kielczewska, „Solidarność” nad Sekwaną. Działalność Komitetu Koordynacyjnego NSZZ „Solidarność” w Paryżu 1981–1989, Gdańsk 2016, s. 156.

Delegacja do Japonii 10–16 maja 1981 r.

1. Lech Wałęsa
2. Zbigniew Bujak
3. Jan Rulewski
4. Lech Dymarski
5. Elżbieta Potrykus
6. Magdalena Wójcik
7. Władysław Frasyniuk
8. Tadeusz Mazowiecki
9. Janusz Beksiak

Źródło: „Agencja Solidarności”, 12–18 V 1981, nr 16, s. 204.

Delegacja do Francji 24 maja do 8 czerwca 1981 r.

Udział w szkoleniu zorganizowanym przez CFDT
szesnastoosobowa grupa działaczy Solidarności

Delegacja do Wielkiej Brytanii 1–12 czerwca 1981 r.

Udział w kongresie General and Municipal Workers Union (GMWU) w Brighton

1. B. Śliwiński – Szczecinek
2. A. Kujawiak – Stalowa Wola

Źródło: *Delegacja „Solidarności” na kongresie brytyjskich związkowców*, „Agencja Solidarności”, 16–21 VI 1981, nr 21, s. 211.

Delegacja do Francji 14–21 października 1981 r.

Na zaproszenie CFDT

1. Lech Wałęsa
2. Eligiusz Naszkowski
3. Zdzisław Rozwałak
4. Jan Bartczak
5. Janina Kończak
6. Krystyna Sobierajska
7. Bronisław Geremek
8. Józef Kaczkowski
9. Krzysztof Wyszkowski
10. Andrzej Zarabski

Źródło: M. Heruday-Kielczewska, „Solidarność” nad Sekwaną. Działalność Komitetu Koordynacyjnego NSZZ „Solidarność” w Paryżu 1981–1989, Gdańsk 2016, s. 157; F. Georgi, *Samorządność – mit samorządne-*

go socjalizmu i „francuski entuzjazm” wobec NSZZ „Solidarność” [w:] *Świat wobec „Solidarności” 1980–1989*, red. P. Jaworski, Ł. Kamiński, Warszawa 2013, s. 341.

Wyjazd do Włoch 19 października 1981 r.

Zaproszenie na Kongres CGIL

1. Mariusz Łabentowicz

Delegacja do Wielkiej Brytanii 17–25 października 1981 r.

Zaproszenie na konferencję dotyczącą związków zawodowych i samorządów, organizowaną przez instytut „Russkin College”

1. Szymon Jakubowicz – Ośrodek Prac Społeczno-Zawodowych Regionu Mazowsze

2. Piotr Krasucki – Ośrodek Prac Społeczno-Zawodowych Regionu Mazowsze

Delegacja do Szwecji 25–31 października 1981 r.

Zaproszenie Szwedzkich Związków Zawodowych Metalowców

1. Leszek Dłouchy – redaktor naczelny pisma „Jedność”

2. Tadeusz Dziechciowski – sekretarz redakcyjny pisma „Jedność”

Źródło: Archiwum IPN Oddział w Gdańsku, 00/3/166, t. 14, k. 8–10.

Delegacja do Hiszpanii październik 1981 r.

Zaproszenie Robotniczego Związku Zawodowego

Źródło: J.M. Faraldo, *Hiszpania wobec „Solidarności”* [w:] *Świat wobec „Solidarności” 1980–1989*, red. P. Jaworski, Ł. Kamiński, Warszawa 2013, s. 277.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych w Warszawie

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

Archiwum IPN Oddział w Gdańsku

Archiwum Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” w Gdańsku

Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie

Archiwum Państwowe w Gdańsku

Centralne Archiwum Wojskowe w Rembertowie

Źródła drukowane

- Dokumenty KKP (19 XI 1980 r. – 4 VI 1981 r.)*, Gdańsk 1981.
- Dokumenty Krajowej Komisji Porozumiewawczej i Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” (1980–1981)*, wstęp i oprac. T. Kozłowski, Warszawa 2012.
- I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność”. Stenogramy*, t. 1: *I tura*, oprac. i red. G. Majchrzak, J.M. Owsieński, Warszawa 2011.
- I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność”. Stenogramy*, t. 2: *II tura*, cz. 1, oprac. i red. G. Majchrzak, J.M. Owsieński, Warszawa 2013.
- I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność”. Stenogramy*, t. 2: *II tura*, cz. 2, oprac. i red. G. Majchrzak, J.M. Owsieński, Warszawa 2013.
- Krajowa Komisja Porozumiewawcza NSZZ „Solidarność”. Posiedzenie w dniach 31 III – 1 IV 1981 r.*, Warszawa 1987.

Źródła niepublikowane

- Grzelak G., Uwagi dot. artykułu Katarzyny Wilczok pt. „Zarys działalności zagranicznej pierwszej „Solidarności” w świetle polskich dokumentów” (wersja robocza) (notatka w zbiorach autorki).
- Relacja Andrzeja Gwiazdy i Joanny Dudy-Gwiazdy, Gdańsk, 21 VIII 2020 r. (w zbiorach autorki).
- Relacja Lecha Wałęsy, Gdańsk, 21 VIII 2020 r. (w zbiorach autorki).

OPRACOWANIA

- Błażek P., *Czechosłowacja a kryzys w Polsce w latach 1980–1981* [w:] *Świat wobec „Solidarności” 1980–1989*, red. P. Jaworski, Ł. Kamiński, Warszawa 2013.
- Cenckiewicz S., *Anna Walentynowicz. Życie i działalność Amny Walentynowicz na tle epoki (1929–2010)*, Poznań 2010.
- Christiaens K., *Międzynarodowa Konfederacja Wolnych Związków Zawodowych i Światowa Konfederacja Pracy wobec powstania, zawieszenia i delegalizacji NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1989* [w:] *Świat wobec „Solidarności” 1980–1989*, red. P. Jaworski, Ł. Kamiński, Warszawa 2013.
- Chwalba A., *Czasy „Solidarności”. Francuscy związkowcy i NSZZ „Solidarność” 1980–1990*, Kraków 1997.
- Faraldo J.M., *Hiszpania wobec „Solidarności”* [w:] *Świat wobec „Solidarności” 1980–1989*, red. P. Jaworski, Ł. Kamiński, Warszawa 2013.
- Friszke A., *Rewolucja Solidarności 1980–1981*, Kraków 2014.
- Frybes., *Społeczne reakcje Zachodu na fenomen „Solidarności” i rola emigracyjnych struktur Związku 1980–1989* [w:] *NSZZ „Solidarność” 1980–1989*, t. 2: *Ruch społeczny*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.
- Georgi F., *Samorządność – mit samorządnego socjalizmu i „francuski entuzjazm” wobec NSZZ „Solidarność”* [w:] *Świat wobec „Solidarności” 1980–1989*, red. P. Jaworski, Ł. Kamiński, Warszawa 2013.
- Goddeeris I., *Międzynarodowa Organizacja Pracy i NSZZ „Solidarność”* [w:] *Świat wobec „Solidarności” 1980–1989*, red. P. Jaworski, Ł. Kamiński, Warszawa 2013.

- Heruday-Kielczewska M., „Solidarność” nad Sekwaną. Działalność Komitetu Koordynacyjnego NSZZ „Solidarność” w Paryżu 1981–1989, Gdańsk 2016.
- Jaworski P., *Most przez Bałtyk. Szwecja wobec „Solidarności” 1980–1982*, Warszawa 2017.
- Jaworski P., *Szwedzka pomoc dla Polski i Solidarności w latach 1980–1981* [w:] *Czas przełomu. Solidarność 1980–1981*, red. W. Polak, P. Ruchlewski, J. Kufel, Gdańsk 2010.
- Karaś D., Sterlingow M., Walentynowicz. *Anna szuka raju*, Kraków 2020.
- Laskiewicz B., *Działalność Fundacji Pomocy Medycznej dla Polski (Medical Aid for Poland Found) 1981–2009* [w:] *Rola Polonii w uzyskaniu pomocy przez naród polski od społeczności międzynarodowej w latach 1981–1989*, red. M.S. Wolański, Zielona Góra 2010.
- Laskiewicz B., *Medical Aid for Poland Fund 1981–2009*, http://www.mapf.org.uk/Laskiewicz_MAPF_2009.pdf.
- Majchrzak G., *Krajowa Komisja Porozumiewawcza, Komisja Krajowa NSZZ „Solidarność”*, www.encysol.pl.
- Majchrzak G., *Niebezpieczny dokument: Pismo do ludzi pracy Europy Wschodniej, „Wolność i Solidarność” 2011, nr 2*.
- Misgeld K., *W ramach światowego poparcia. Szwedzkie związki zawodowe wobec NSZZ „Solidarność”* [w:] *Świat wobec „Solidarności” 1980–1989*, red. P. Jaworski, Ł. Kamiński, Warszawa 2013.
- Pleskot P., *Kłopotliwa panna „S”. Postawy polityczne Zachodu wobec „Solidarności” na tle stosunków z PRL (1980–1989)*, Warszawa 2013.
- Pleskot P., *Solidarność na Antypodach. Inicjatywy solidarnościowe polskiej diaspory w Australii (1980–1989)*, Warszawa 2014.
- Sokulski M., *Sytuacja w Polsce w latach 1978–1981 w świetle dokumentów najwyższych władz jugosłowiańskich* [w:] *Świat wobec „Solidarności” 1980–1989*, red. P. Jaworski, Ł. Kamiński, Warszawa 2013.
- Sołtys E., *Działalność Kanadyjsko-Polskiego Instytutu Badawczego w Toronto. Polonia kanadyjska z pomocą Polsce* [w:] *Rola Polonii w uzyskaniu pomocy przez naród polski od społeczności międzynarodowej w latach 1981–1989*, red. M.S. Wolański, Zielona Góra 2010.
- Strękowski J., *Bohaterowie Europy. Norwegia Polsce 1976–1989*, Lublin 2005.
- Wilczok K., *Radykałowie „Solidarności”. Kierownictwo MKZ Katowice w sporze o program i taktykę działania NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1981*, Warszawa 2019.
- Wojdon J., *„W jedności siła”. Kongres Polonii Amerykańskiej w latach 1968–1988*, Toruń 2008.
- Wróbel J., *Polonia chicagowska w dobie „Solidarności” 1980–1989*, Łódź 2012.

Zarys działalności zagranicznej pierwszej Solidarności w świetle polskich dokumentów

NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1981 prowadził działalność zagraniczną, wkraczając w przestrzeń zarezerwowaną dotąd dla władz PRL. Celem artykułu jest odpowiedź na pytania, jakie były kierunki oraz specyfika tej aktywności oraz czy przyniosła ona efekty? Pobocznym zagadnieniem pozostaje reakcja kierownictwa PZPR na inicjatywy zagraniczne Związku. Analizie poddano dokumenty NSZZ „Solidarność”, MSW, MSZ oraz proto-

koły Biura Politycznego KC PZPR. Działalność zagraniczna Solidarności rozwinęła się po rejestracji Związku w listopadzie 1980 r. Głównymi kierunkami „polityki zagranicznej” były centrale związków zawodowych państw demokratycznych oraz ośrodki polonijne. Sukcesem Solidarności było umiędzynarodowienie ruchu – prowadzono korespondencję z syndykatami z osiemnastu krajów świata. Delegacje Związku odbyły przynajmniej czterdzieści podróży zagranicznych: studyjnych, związkowych, promujących, spotkano się z Janem Pawłem II. Związek uzyskał wsparcie zwłaszcza w zakresie dostaw sprzętu poligraficznego. Efekty przyniosła inicjatywa Banku Leków „Na Ratunek” – zagraniczna pomoc medyczna wyniosła ok. 3 mln 650 tys. dolarów. Wprawdzie działalność zagraniczna Solidarności nie była przedmiotem dyskusji kierownictwa partii, jednak miało ono dostęp do raportów instytucji państwowych, obserwujących zagraniczne poczynania Związku.

SŁOWA KLUCZOWE

PRL, NSZZ „Solidarność”, zagraniczna pomoc, związki zawodowe, PZPR

Outline of the Foreign Activity of the First Solidarity in the Light of Polish Documents

In the years 1980–1981, the Solidarity Trade Union conducted activities abroad, encroaching upon areas that up to then had been the sole domain of the PRL authorities. The goal of this article is to answer the question: what was the direction and specific nature of those activities, and did they get results? A secondary issue is how the PZPR leadership reacted to the union’s foreign initiatives. Documents of Solidarity, the Ministry of Internal Affairs, the Ministry of Foreign Affairs and the Political Bureau of the PZPR Central Committee are analysed. The foreign activities of Solidarity grew after the trade union was registered in November 1980. The main addressees of its ‘foreign policy’ were the key trade unions in democratic states and centres of the Polish diaspora. Solidarity’s internationalisation of the movement was successful – the union corresponded with syndicates in 18 countries around the world. It sent delegations on at least 40 trips abroad in connection with study, trade unions and promotion; its members attended audiences with Pope John Paul II. The union gained material support, particularly deliveries of printing equipment. Its “To the Rescue” Medicine Bank was effective, bringing in foreign medical aid valued at 3,650,000 dollars. The foreign activities of Solidarity were not a subject of discussion among the party leadership, which did have access, however, to reports by state institutions that were observing what the union was up to abroad.

KEYWORDS

PRL, Solidarity Trade Union, foreign aid, trade unions, Polish United Workers’ Party (PZPR)

KATARZYNA WILCZOK – dr nauk humanistycznych, adiunkt w Instytucie Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, historyk. Prowadzi badania nad dziejami NSZZ „Solidarność” w wymiarze lokalnym, regionalnym oraz krajowym, interesuje się zagraniczną pomocą dla Polski w okresie stanu wojennego oraz działalnością Głównego Zarządu Politycznego ludowego Wojska Polskiego. Autorka kilkunastu artykułów naukowych oraz monografii: *Opór społeczny w Chorzowie w ostatniej dekadzie PRL (1980–1989)* (Katowice 2015); *Radykałowie „Solidarności”. Kierownictwo MKZ Katowice w sporze o program i taktykę działania NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1981* (Warszawa 2019). W 2016 r. uzyskała wyróżnienie w IX edycji Konkursu im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na Najlepszy Debiut Historyczny Roku 2015 w kategorii prac doktorskich.

KATARZYNA WILCZOK – doctor of humanities, tutor at the Historical Institute of the University of Silesia in Katowice, historian. She conducts research on the history of the Solidarity Trade Union at the local, regional and national levels and she is interested in foreign aid for Poland during the period of martial law, and the activities of the Main Political Board of the Polish People’s Army. She is the author of a dozen academic articles and monographs: *“Opór społeczny w Chorzów w ostatniej dekadzie PRL (1980–1989)”* [“Social Resistance in Chorzów in the Last Decade of the PRL (1980–1989)”], (Katowice 2015); *“Radykałowie „Solidarności”. Kierownictwo MKZ Katowice w sporze o program i taktykę działania NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1981* [“Solidarity Radicals. Leadership of the Interfactory Founding Committee in Katowice in the Dispute over the Programme and Tactics of the Activities of the Solidarity Trade Union 1980–1981”], (Warsaw 2019). She was awarded a distinction at the 2015 Władysław Pobóg-Malinowski “Best Historical Debut” Competition in the category of doctoral dissertations.